

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 9/2002 vp**

Hallituksen esitys laeiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä ja rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta

Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 19 päivänä helmikuuta 2002 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä ja rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta (HE 3/2002 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi työ- ja tasa-arvoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Päivi Kantanen, työministeriö
- lainsäädäntöneuvos Risto Eerola, oikeusministeriö
- professori Mikael Hidén
- professori Timo Konstari
- oikeustieteen tohtori, dosentti Sami Mahkonen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— professori Niklas Bruun.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä. Lakiehdotuksen mukaan työnantajan tulee pyytää henkilöltä rikosrekisteriote nähtäväksi, kun henkilölle ensi kerran osoitetaan tehtäviä, joihin pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Esitykseen sisältyy ehdotus laiksi rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotuksia arvioidaan perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän suojan ja perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvatun työn ja ammatin valitsemisen vapauden kannalta. Esityksessä katsotaan, että lakiehdotukset eivät loukkaa perustuslaissa säädettyjä perusoikeuksia ja että ne voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Asian periaatteellisen merkityksen vuoksi hallitus on kuitenkin pitänyt suotavana, että esityksestä pyydetään sen eduskuntakäsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yksityiselämän suoja

Työnantajan on 1. lakiehdotuksen 3 §:n 1 momentin mukaan pyydettävä henkilöltä nähtäväksi ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensi kerran otetaan sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen, jossa hänen tehtäviinsä pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutussuhteessa alaikäisen kanssa ilman lapsen huoltajan läsnäoloa. Sama koskee tilannetta, jossa henkilölle ensi kerran annetaan tällaisia tehtäviä. Lakia ei sovelleta tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta.

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvataan jokaisen yksityiselämä ja edellytetään, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää lain säännöksiä tästä oikeudesta, mutta se jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan. Tämän harkinnan liikkumalaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvatus yksityiselämän piiriin (ks. PeVL 25/1998 vp, s. 2/I, PeVL 21/2001 vp, s. 2/I). Rikollista tekoa, rangaistusta ja muuta rikoksen seuraamusta koskevat tiedot ovat henkilötietolain 11 §:ssä säädetyn käsittelykiellon piiriin kuuluvia arkaluonteisia tietoja. Perustuslakivaliokunta on katsonut tällaisten tietojen käsittelyn sallimisen koskettavan yksityiselämäänsä kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 25/1998 vp, s. 3, PeVL 21/2001 vp, s. 3/II). Ehdotettua sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitus-edellytysten kannalta.

Sääntelyn tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, väkivallan kohteiksi tai houkuteluluiksi huumausaineiden käyttöön. Tällaiset tavoitteet kiinnittyvät perustuslain 7 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Merkitystä on myös perustuslain 19 §:n 3 momentin säännöksellä julkisen vallan tehtävästä tukea lapsen huolenpidos-

ta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Suomi on lisäksi lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen osapuolena sitoutunut toimiin suojellakseen lapsia kaikenlaiselta väkivallalta ja huumausaineiden käytöltä sekä kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Ehdotetulle sääntelylle on siten perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Rikostietojen selvittämismenettely on ehdotuksessa rajattu koskemaan työ- tai virkasuhteeseen kuuluvia sellaisia tehtäviä, joissa henkilön vuorovaikutus lasten kanssa on pysyväisluonteista ja kuuluu henkilön työtehtäviin niiden olennaisena osana. Menettely koskee vain työ- tai virkasuhteeseen otettavaa sekä sitä, jolle ensi kerran annetaan laissa tarkoitettuja tehtäviä. Henkilö hankkii itse rekisteriotteen, joka ei jää työnantajalle, vaan tämän on palautettava ote viipymättä. Rikosrekisteriotteeseen merkitään tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa lueteltavaksi ehdotetuista, sääntelyn tavoitteiden kannalta merkityksellisistä rikoksista. Työnantaja voi tehdä asianomaisen henkilötietoihin merkinnän vain rekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Ehdotetusta sääntelystä ei ole huomautettavaa sen oikeasuhtaisuuden kannalta.

Lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Tähän valtiosääntöoikeudelliseen arvioon ei vaikuta, sisältyykö 1. lakiehdotukseen sen 2 §:n 3 momentin ensimmäisen virkkeen säännös enintään kolme kuukautta yhden vuoden aikana kestävien tehtävien rajaamisesta menettelyn soveltamisalan ulkopuolelle. — Rikostaustan selvittämismenettely ei ehdotetussa muodossaan ole ongelmallinen työn ja ammatin valinnan vapautta suojaavan perustuslain 18 §:n 1 momentin kannalta.

Muita seikkoja

Esityksen perustelujen mukaan selvittämismenettelyä ei sovelleta silloin, kun työ kohdistuu samanaikaisesti sekä aikuisiin että lapsiin, vaikka lapset olisivat henkilön vaikutuspiirissä

ilman varsinaisten huoltajiensa läsnäoloa. Rajauksesta on sääntelyn tarkkuuden takia aiheellista lisätä maininta 1. lakiehdotuksen soveltamisalasäännökseen.

1. lakiehdotuksen 7 §:ään on valiokunnan mielestä syytä lisätä esityksen tarkoitusta vastaava nimenomainen kielto, jonka mukaan työnantaja ei saa jäljentää henkilön esittämää rikosrekisteriotetta eikä tehdä otteesta asianomaisen henkilötietoihin muita kuin kyseisessä pykälässä mainittuja merkintöjä.

Työnantajan on esityksen perustelujen mukaan mainittava rikosrekisteriotteen esittämisvelvollisuudesta työnhakuilmoituksessa, jolloin työnhakijat ovat jo tehtävää hakiessaan tietoisia tällaisesta velvollisuudesta. Tämä on ehdotetun sääntelyn tavoitteiden kannalta perusteltua. Työnantajan tällaisen velvollisuuden perusteista on kuitenkin perustuslain 80 §:n 1 momentis-

sa olevan lain alaa koskevan säännöksen takia säädettävä lailla. Asia ei näin ollen voi jäädä esityksen perusteluissa olevan maininnan varaan.

Vaitiolovelvollisuutta koskeva 1. lakiehdotuksen 8 § on syytä muotoilla niin, ettei otteesta ilmeneviä tietoja saa ilmaista muille kuin niitä tehtäviensä vuoksi välttämättä tarvitseville. Vaitiolovelvollisuuden on esityksen perustelujen mukaan tarkoitus jatkua työ- tai virkasuhteen päättymisen jälkeen. Myös tästä on perustuslain 80 §:n 1 momentin takia syytä lisätä lakiin nimenomainen maininta.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 2 päivänä huhtikuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Paula Kokkonen /kok
vpj. Riitta Prusti /sd
jäs. Tuija Brax /vihr
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vas
Gunnar Jansson /r
Jouko Jääskeläinen /kd
Saara Karhu /sd
Jouni Lehtimäki /kok

Johannes Leppänen /kesk
Pekka Nousiainen /kesk
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /kesk
Pekka Ravi /kok
Markku Rossi /kesk
Ilkka Taipale /sd
vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.